
Granskningsplan 2021

isf

Granskningsplan 2021

Dnr 2021-0013

Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) är en statlig myndighet som arbetar för en rättssäker och effektiv socialförsäkring som är hållbar för samhället och ger trygghet för individen.

ISF:s rapporter har olika fokus:

- *ISF Granskar och analyserar* innehåller en omfattande granskning och analys ur flera olika perspektiv. Avsikten är att presentera så långtgående slutsatser som möjligt och lämna rekommendationer på önskvärda förändringar.
- *ISF Redovisar* presenterar fakta utan att analysera dem på djupet. Det kan till exempel handla om att redovisa statistik, en rättslig observation eller en sammanställning av existerande kunskap.
- *ISF Kommenterar* fokuserar på att synliggöra något som ISF tycker behöver uppmärksammas. Det kan till exempel handla om att kommentera en pågående debatt, effekterna av rättstillämpningen eller att synliggöra olösta problem.
- *ISF Föreslår* lämnar mer fullständiga och konkreta förslag till ändrade regler eller andra förändringar som skulle kunna få socialförsäkringen att fungera bättre.

Publikationen kan läsas online, laddas ner och beställas på www.inspsf.se

© Inspektionen för socialförsäkringen
Tryckt av Elanders Sverige AB

ISBN: 978-91-88837-71-4

Innehåll

Generaldirektörens förord	5
1 Utgångspunkter för ISF:s tillsyn och granskning.....	6
1.1 ISF:s uppdrag	6
1.1.1 Rättssäkerhet.....	8
1.1.2 Effektivitet.....	8
1.2 Det är värdefullt att granskning av rättssäkerhet och effektivitet bedrivs samlat.....	9
2 Övergripande granskningar	11
Försäkringskassans tillämpning av utredningsskyldigheten	11
I vilken utsträckning nyttjar unga som inte har fullständiga betyg från grundskolan och unga som varken arbetar eller studerar olika förmåner från socialförsäkringen?	12
Ökad kunskap om efterlevandestöd och andra socialförsäkringsförmåner när barn är placerade	12
Utvecklingen av socialförsäkringsförmånerna och dess effekt på hushållens och individers inkomst.....	13
Utvärdering av samordningsförbundens verksamhet.....	14
Övriga uppdrag	15
Jämställdhetsintegrering	15
Agenda 2030	15
3 Förmåner till barn och familjer	16
Hur stor är gruppen pappor som inte använder föräldraförsäkringen, och vilka är de?	16
Uppföljning av reform inom bostadsbidrag och underhållsstöd för barn som bor växelvis	17
4 Tandvårdsförmåner	18

	Avgiftsfri tandvård till unga vuxna	18
5	Förmåner till personer med funktionsnedsättning.....	19
	Timschablonen inom assistansersättningen	19
	Utvärdering av reformen om reformerade stöd till personer med funktionsnedsättning	19
6	Ohälsorelaterade förmåner	21
	Hur går det för unga som får avslag på ansökan om aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga?	21
	Styrning och implementering av momentet särskild utredning i handläggningen av sjukpenningärenden...	22
	Den bortre tidsgränsen i sjukförsäkringen	23
	Förstärkt rehabilitering för återgång i arbete.....	23
7	Pensioner och pensionsrelaterade förmåner	25
	Förstudie om löneväxling.....	25
	Möjligheter att gå i pension tidigt – en internationell jämförelse.....	25
	Pensionskunskap och arbetsmarknadsanknytning som förälder.....	26
8	Sammanställning	27

Generaldirektörens förord

I denna granskningsplan presenterar Inspektionen för socialförsäringen (ISF) den huvudsakliga inriktningen för myndighetens tillsyn och granskning under det kommande året. I planen finns både granskningar som har påbörjats tidigare år och sådana som är tänkta att starta under 2021. På motsvarande sätt kommer rapporteringen i vissa fall att ske under 2021, och i andra fall senare.

ISF startar nya granskningar löpande under året. Granskningsplanen är därför inte en fullständig sammanställning över de granskningar som kommer att bedrivas under 2021. En aktuell översikt av pågående granskningar hittar du på ISF:s webbplats www.inspsf.se.

Granskningsplanen inleds med en beskrivning av utgångspunkterna för ISF:s tillsyn och granskning. Därefter följer en beskrivning av verksamhetens inriktning under 2021. Kapitel 2–7 presenterar pågående granskningar inom olika förmånsområden. Det avslutande kapitlet presenterar en övergripande sammanställning av samtliga insatser, indelade i områdena rättssäkerhet och effektivitet.

Göteborg i januari 2021

Eva-Lo Ighe
generaldirektör

1 Utgångspunkter för ISF:s tillsyn och granskning

1.1 ISF:s uppdrag

Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) har till uppgift att värna *rättssäkerheten* och *effektiviteten* inom socialförsäkringsområdet.¹

Socialförsäkringen är en central del av det svenska välfärdssystemet. Socialförsäkringssystemet består av cirka 50 olika förmåner och är av stor betydelse för många människors personliga och ekonomiska situation, genom att det ökar den ekonomiska tryggheten i olika livssituationer som föräldraskap, sjukdom och ålderdom. Samtidigt medför socialförsäkringssystemet stora kostnader för samhället – det står för en fjärdedel av de statliga utgifterna och omsluter mer än 250 miljarder kronor. Dessutom har staten utgifter för den allmänna pensionen på 350 miljarder kronor, utgifter som hanteras utanför statsbudgeten. Det innebär att det är viktigt för både enskilda medborgare och för samhället i stort att socialförsäkringssystemet fungerar som avsett.

En utmaning är att socialförsäkringssystemet ständigt förändras och utvecklas. Men alla förändringar får inte avsedd effekt. Tillämpningen av reglerna för en förmån kan variera mellan olika handläggare eller delar av Sverige. Det kan finnas brister i myndigheternas system för att säkerställa att felaktiga utbetalningar inte görs och att motverka bidragsbrott. Bristfällig eller svårbegriplig information kan göra att medborgare går miste om en förmån som de har rätt till eller fattar mindre välgrundade beslut om exempelvis sparande eller förvärvsarbete. Handläggningstider för förmåner kan bli långa och effektiviseringar och besparingar kan bli mindre än förväntat eller helt utebli. Sammantaget innebär detta att det är viktigt att följa upp,

¹ 1 § förordning (2009:602) med instruktion för Inspektionen för socialförsäkringen (instruktionen).

granska och utvärdera socialförsäkringssystemet i dess olika delar, så att eventuella brister upptäcks och rättas till. Detta är ISF:s uppgift.

ISF har inrättats för att det ska finnas en extern granskning av och tillsyn över socialförsäkringsområdet. I uppdraget ingår att granska den verksamhet som bedrivs av de myndigheter som administrerar socialförsäkringen, nämligen Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten² samt Skatteverket i de delar som gäller beslut om pensionsgrundande inkomst. ISF kan också granska den verksamhet som bedrivs av andra aktörer när den gränsar till socialförsäkringsområdet. Dessutom kan ISF granska samverkansinsatser som har anknytning till socialförsäkringsområdet.³

ISF har en viktig roll i arbetet med att utveckla socialförsäkringen så att den motsvarar medborgarnas och samhällets behov och krav på rättssäkerhet, likabedömning, effektivitet och trygghet. Vi har också en viktig roll i arbetet med att ta fram ny kunskap för beslut som gäller socialförsäkringen.

Myndighetens medarbetare har sammantaget en kombination av generalist- och specialistkompetens som ger goda förutsättningar att bevaka hela den svenska socialförsäkringen och relevanta gränsområden.

ISF:s verktyg – systemtillsyn och effektivitetsgranskning

ISF:s verktyg för att granska socialförsäkringssystemet är systemtillsyn och effektivitetsgranskning.

Systemtillsyn är granskning av om tillsynsobjektets egna system för styrning och kontroll säkerställer en korrekt och enhetlig tillämpning av det regelverk som tillsynsobjektet ska tillämpa.⁴

Effektivitetsgranskning är granskning av om tillsynsobjektets verksamhet fungerar effektivt med utgångspunkt i det statliga åtagandet.⁵

Något förenklat är systemtillsyn i huvudsak är inriktad på rättssäkerhet medan effektivitetsgranskning fokuserar på den

² ISF ska dock inte granska den del av Pensionsmyndighetens verksamhet som står under Finansinspektionens tillsyn, se 2 § 2 instruktionen.

³ 2 och 3 §§ instruktionen.

⁴ 1 § instruktionen.

⁵ 1 § instruktionen.

administrativa effektiviteten hos den granskade verksamheten och de effekter olika delar av socialförsäkringssystemet har på samhället.

1.1.1 Rättssäkerhet

Rättssäkerhet är ett komplext begrepp som rymmer flera olika dimensioner. Centralt för rättssäkerheten är att de beslut som fattas av myndigheter är både materiellt och formellt riktiga. För att ett beslut ska kunna bli materiellt riktigt krävs att det finns tillräckligt klara och tydliga regler och att dessa regler tillämpas på ett korrekt sätt och på sakliga grunder utan hänsyn till några ovidkommande faktorer. Det är också väsentligt att lika fall bedöms lika. Ett rättssäkert system ska präglas av att det ska vara möjligt för den enskilda personen att förutse vilket beslut som kommer att fattas.

Den formella rättssäkerheten rör framför allt förfarandet vid myndigheters handläggning och beslutsfattande. Den syftar till att den enskilda personen ska få möjlighet att ta tillvara sina intressen. Den enskilda personen måste till exempel få möjlighet att föra fram sina argument i saken och få insyn i vilket underlag som har tillförts ärendet från någon annan än hen själv. Myndigheten måste också motivera sitt beslut på ett tydligt och begripligt sätt så att den enskilda personen förstår hur myndigheten har resonerat, bland annat för att den enskilda ska kunna ta ställning till om hen har anledning att överklaga beslutet.

1.1.2 Effektivitet

Effektivitet kan delas upp i två kategorier – administrativ effektivitet och effektivitet som ett mått på de effekter som regelverket och myndigheternas agerande får i samhället.

Administrativ effektivitet

Den administrativa effektiviteten handlar framför allt om hur en organisation använder sina resurser och hur den uppnår målen med sin verksamhet. Granskningar av administrativ effektivitet fokuserar ofta på vad en viss förmån kostar att administrera, om hantering och kostnader skiljer sig mellan olika kontor inom en myndighet och om

de administrativa kostnaderna kan minskas utan att kvaliteten blir lidande.

Den administrativa effektiviteten kan påverkas av hur långa handläggningstiderna är, hur ärendehantering inom den ansvariga myndigheten är organiserad eller hur beslutsstödet för handläggarna är utformat. Den administrativa effektiviteten kan också påverkas av hur myndigheten har utformat sitt arbete med kontroller för att förhindra felaktiga utbetalningar och bidragsbrott.

Samhällseffekter

Definitionen av effektivitetsgranskning i ISF:s instruktion utgår från det statliga åtagandet. En viktig del i ISF:s granskning är därför att utvärdera vilka effekter – såväl avsedda som inte avsedda – som olika delar av socialförsäkringen ger upphov till.

Det statliga åtagandet avser de effekter som uppnås när socialförsäkringsförmåner och andra åtgärder når olika mottagare, till exempel barnfamiljer, personer med funktionsnedsättning och långtidssjuk-skrivna. En viss förmån kan både handläggas administrativt effektivt och vara träffsäker men ändå brista i effektivitet genom att de politiska mål som förmånen är tänkt att åstadkomma inte uppnås.

1.2 Det är värdefullt att granskning av rättssäkerhet och effektivitet bedrivs samlat

I praktiken granskar ISF ofta frågor som rör rättssäkerheten och frågor som rör den administrativa effektiviteten tillsammans. Rättssäkerhetsfrågor och olika effektivitetsaspekter har nämligen nära beröringspunkter och är i praktiken ofta svåra att separera. För att en verksamhet ska anses vara administrativt effektiv krävs till exempel att handläggningen håller en hög kvalitet. Ett av de främsta måtten på kvaliteten i handläggningen är just om den är rättssäker. Omvänt kan rättssäkerheten påverkas av den administrativa effektiviteten. Exempelvis kan en handläggning som är ineffektiv försämra rättssäkerheten genom att den leder till långa handläggningstider.

Även myndigheternas arbete för att motverka felaktiga utbetalningar och bidragsbrott har både rättssäkerhetsaspekter och

effektivitetsaspekter. Att de ansvariga myndigheterna inom socialförsäkringsområdet säkerställer att förmåner betalas ut med rätt belopp till de mottagare som har rätt till dem är en rättssäkerhetsfråga. Men i myndigheternas uppdrag ligger också att de ska se till att använda handläggningsrutiner och inrätta kontroller av olika slag som leder till väl avvägda och väl använda administrativa resurser.

Det finns beröringspunkter även mellan rättssäkerhet och effektivitet i form av att den förda politiken får effekter för samhället och medborgarna. Tolkningen av om beslut är materiellt riktiga görs med utgångspunkt från lagstiftarens intentioner, vilket innebär att frågan om reglerna och tolkningen av dem leder till avsedda effekter handlar både om effektivitet och om rättssäkerhet. Genom att exempelvis genomföra effektutvärderingar i samspel med granskningar som är inriktade på rättssäkerhet och administrativ effektivitet kan vi också undersöka de bakomliggande orsakerna, om de effekter som lagstiftaren eller ansvariga myndigheter vill åstadkomma inte uppnås. Att de avsedda effekterna inte uppnås kan till exempel bero på att det finns brister i förmånssystemets utformning eller i implementeringen av reglerna, att omvärlden har förändrats eller att systemet samverkar med andra system på ett sätt som påverkar mottagarnas incitament på ett sätt som inte går att förutse.

Flera av de granskningar som presenteras i kapitel 2–7 har inslag av både rättssäkerhets- och effektivitetsaspekter.

2 Övergripande granskningar

De övergripande granskningarna är de granskningar som omfattar flera förmånsområden eller som inte handlar om ett visst förmånsområde.

Försäkringskassans tillämpning av utredningsskyldigheten

ISF har fått i uppdrag av regeringen att granska hur Försäkringskassan tillämpar utredningsskyldigheten vid handläggning av ärenden om sjukpenning och aktivitetsersättning där ansökan om ersättning har avslagits.

Den person som vill begära en förmån ska ansöka om den skriftligen. Ansökan ska innehålla de uppgifter som behövs i ärendet. Den enskilda personen är också skyldig att lämna de uppgifter som är av betydelse för bedömningen av frågan om ersättning. Försäkringskassan har ansvar för att ärendena blir utredda i den omfattning som deras beskaffenhet kräver. Balansen mellan Försäkringskassans utredningsansvar och den enskilda personens ansvar att lämna uppgifter kan se olika ut beroende på omständigheter i det enskilda fallet.

Syftet med granskningen är att undersöka hur och i vilken mån Försäkringskassan på ett ändamålsenligt sätt uppfyller sin utredningsskyldighet.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2021.

I vilken utsträckning nyttjar unga som inte har fullständiga betyg från grundskolan och unga som varken arbetar eller studerar olika förmåner från socialförsäkringen?

ISF ska studera i vilken utsträckning unga personer som inte har fullständiga betyg från grundskolan och unga som varken arbetar eller studerar nyttjar socialförsäkringen.

Studien fokuserar på tre grupper av unga personer:

- Personer som vid 25 års ålder har ofullständiga grundskolebetyg och inte börjat på ett nationellt gymnasieprogram.
- Personer som gått ut grundskolan med ofullständiga grundskolebetyg och som sedan påbörjat nationellt gymnasieprogram eller yrkesinriktade program efter komplettering, men inte klarat av gymnasiestudierna vid 25 års ålder.
- Personer i åldern 16–29 som enligt 2019 års definition skulle definieras som unga som varken arbetar eller studerar (UVAS).

Studien ska besvara frågan om tillhörigheten till någon av dessa tre grupper samvarierar med sannolikheten att få olika förmåner från socialförsäkringen, samt med när och i vilken omfattning förmånerna betalas ut.

Granskningen är egeninitierad. Rapport planeras till oktober 2021.

Ökad kunskap om efterlevandestöd och andra socialförsäkringsförmåner när barn är placerade

ISF har fått i uppdrag av regeringen att kartlägga och analysera vilka socialförsäkringsförmåner som är av betydelse i samband med att barn är placerade i HVB-hem eller liknande samt redovisa vilka överväganden som kommunen gör som gäller försörjningen under placeringstiden och vilka konsekvenser det får för de berörda barnen. ISF ska också i den mån det är möjligt analysera vilken betydelse som bestämmelserna i 6 kap. socialtjänstförordningen (2001:937) har

i detta hänseende. ISF ska också kartlägga i vilken utsträckning flickor och pojkar som det lämnas efterlevandestöd för är placerade av det allmänna i ett HVB-hem eller liknande där det allmänna tar ansvar för barnets försörjning. ISF ska också analysera i vilken omfattning 106 kap. 33 § socialförsäkringsbalken tillämpas samt vilken huvudman som ansvarar för olika slags placeringar.

ISF ska lämna förslag på åtgärder utifrån sina analyser och identifierade behov.

Uppdraget ska redovisas senast den 15 juni 2021.

Utvecklingen av socialförsäkringsförmånerna och dess effekt på hushållens och individers inkomst

ISF ska analysera utvecklingen av socialförsäkringsförmånerna sedan 1990-talet, samt hur utvecklingen skulle ha sett ut om socialförsäkringsförmånerna hade skrivits upp enligt pris- och inkomstindex. Vi ska också analysera betydelsen av socialförsäkringens utveckling för män och kvinnors disponibla inkomster.

Vi ska studera följande frågor:

1. Hur har bidragsnivåerna och inkomstgränserna utvecklats för olika socialförsäkringsförmåner mellan 1992 och 2018, och hur skulle denna utveckling ha sett ut om de hade räknats upp med pris- eller löneutvecklingen?
2. Hur har den disponibla inkomsten utvecklats under perioden för ett antal typhushåll?
3. Vilken betydelse har en utebliven uppräknings av förmånerna för män och kvinnors disponibla inkomster?

Granskningen är egeninitierad. Rapport planeras till oktober 2021.

Utvärdering av samordningsförbundens verksamhet

ISF har fått i uppdrag av regeringen att utvärdera samordningsförbundens organisering och verksamhet. Uppdraget redovisas i tre delar.

Samordningsförbund är en organisationsform som gör det möjligt för Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, kommuner och regioner att samverka och samordna sina resurser. Syftet är att se till att personer som behöver stöd av flera samhällsinstanser ska få sina behov tillgodosedda och inte falla mellan stolarna, och att parterna använder sina resurser effektivt.

Målgrupp för samordningsförbundens verksamhet är personer med medicinska, psykiska, sociala och arbetsmarknadsrelaterade problem som behöver stöd från flera samhällsinstanser. Dessa personer står ofta långt ifrån arbetsmarknaden och är vanligen beroende av offentlig försörjning. Genom samordnade rehabiliterande insatser ska de kunna återfå eller förbättra sin arbetsförmåga, och i förlängningen försörja sig själva.

Samordningsförbunden lyder under lagen om finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser, i dagligt tal Finsam. Lagen trädde i kraft 2004. Förbunden beslutar själva om hur samarbetet mellan parterna ska utformas och bedrivs utifrån lokala förutsättningar och behov. I januari 2019 fanns det 83 samordningsförbund. Det finns samordningsförbund i samtliga regioner och i 260 av Sveriges 290 kommuner.

Syftet med granskningen är att ge en överblick av samordningsförbundens organisation och verksamhet och att utvärdera effekterna av deras verksamhet på kommun- och individnivå.

Det finns tidigare studier som har analyserat och beskrivit samordningsförbundens organisation och verksamhet. Men dessa studier har antingen avsett ett enskilt eller ett fåtal förbund som har analyserats utifrån en mängd olika faktorer eller omfattat många förbund som har analyserats utifrån ett fåtal faktorer. Det saknas dessutom effektutvärderingar av samordningsförbundens verksamhet.

Den första delen av uppdraget rapporterades till regeringen i februari 2019 och den andra delen rapporterades i mars 2019. Den tredje delen

delredovisades till regeringen i december 2018 och den 1 december 2020. Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 december 2022.

Övriga uppdrag

Jämställdhetsintegrering

ISF har fått i uppdrag av regeringen att fortsätta att utveckla arbetet med jämställdhetsintegrering i syfte att verksamheten ska bidra till att nå de jämställdhetspolitiska målen (Skr. 2016/17:10).

Uppdraget ska redovisas senast den 1 september 2021 vad gäller inriktningen för det fortsatta arbetet med jämställdhetsintegrering för åren 2022–2025.

Agenda 2030

ISF har fått i uppdrag av regeringen att i sin granskningsverksamhet bidra till att nå de mål i Agenda 2030 som är särskilt relevanta för ISF:s granskningsområde.

Uppdraget ska redovisas senast den 22 februari 2022.

3 Förmåner till barn och familjer

Förmåner till barn och familjer omfattar graviditetspenning, föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning, barnbidrag, underhållsstöd, adoptionsbidrag, bostadsbidrag, barnpension och efterlevandestöd till barn.

Hur stor är gruppen pappor som inte använder föräldraförsäkringen, och vilka är de?

ISF ska studera hur föräldrapenningen används, med syfte att öka kunskapen om de pappor som använder få eller inga dagar av föräldrapenningen.

Enligt den senaste tillgängliga statistiken har 27 procent av alla två-åringar en pappa som inte har tagit ut en enda föräldrapenningdag. Om gruppen utvidgas till de som har pappor som har tagit ut färre än 30 föräldrapenningdagar utgör den omkring 45 procent. Parallellt med att det finns många pappor som inte tar ut några, eller väldigt få, föräldrapenningdagar pågår en utveckling i andra grupper som gör att det övergripande användandet av föräldraförsäkringen blir mer jämställt. Exempelvis delade 17 procent av alla par jämställt på föräldrapenningdagarna för barn födda 2015, en ökning från ungefär 10 procent tio år tidigare.

Samtidigt som en viss grupp blir mer jämställd finns det en grupp pappor som knappt använder försäkringen alls. Det saknas också både uppdaterad statistik och fördjupade studier om den grupp som använder försäkringen i liten omfattning.

Bättre kunskap om de pappor som använder få eller inga dagar av föräldrapenningen skulle ge förutsättningar för regeringen och Försäkringskassan att utforma insatser för att uppnå de politiska målen om mer jämställt användande av föräldraförsäkringen och en jämn fördelning av det obetalda omsorgsarbetet.

Granskningen är egeninitierad. Rapport planeras till december 2021.

Uppföljning av reform inom bostadsbidrag och underhållsstöd för barn som bor växelvis

ISF har fått i uppdrag av regeringen att följa upp en reform inom underhållsstödet och bostadsbidraget som genomfördes år 2018. Reformen innebär att underhållsstödet vid växelvist boende fasas ut, att ett nytt särskilt bidrag för barn som bor växelvis införs och att inkomstgränserna för bostadsbidrag till barnfamiljer höjs. I uppföljningen ska ISF framför allt analysera de ekonomiska konsekvenserna för enskilda personer.

Syftet med reformen var att öka träffsäkerheten i bidragen så att de bättre speglar det delade kostnadsansvaret för ett barn som bor växelvis. Regeringen bedömde att reformen skulle leda till att flera hushållstyper kommer att få ett ökat bidrag, men att den också skulle få negativa ekonomiska konsekvenser för vissa grupper. Ett exempel är ensamstående föräldrar med låg inkomst som tidigare har haft bostadsbidrag för hemmavarande barn och underhållsstöd vid växelvist boende.

Uppdraget ska redovisas vid två tillfällen. Den första redovisningen har lämnats i december 2020. Uppdraget ska slutredovisas senast den 15 december 2022.

4 Tandvårdsförmåner

Tandvårdsförmåner omfattar allmänt tandvårdsstöd, särskilt tandvårdsbidrag och högkostnadsskydd som ingår i det statliga tandvårdsstödet.

Avgiftsfri tandvård till unga vuxna

ISF ska analysera höjda åldersgränser för den avgiftsfria tandvården. Den 1 januari 2017 höjdes åldersgränsen för avgiftsfri tandvård i Sverige. Højningen har införts stegvis under tre år, med start 1 januari 2017 då åldersgränsen höjdes från 19 år till 21 år. År 2018 höjdes åldersgränsen till 22 år och 2019 till 23 år.

Västra Götalandsregionen har, till skillnad från övriga landsting och regioner, redan från 2008 erbjudit avgiftsfri tandvård till unga vuxna även efter 19 års ålder. År 2008 erbjöd Västra Götalandsregionen avgiftsfri tandvård till unga vuxna till och med det år de fyller 20 år, en åldersgräns som successivt har höjts sedan dess. År 2016 erbjöd regionen avgiftsfri tandvård till unga vuxna till och med det år de fyller 24 år.

Eftersom Västra Götaland har haft ett så annorlunda regelverk för avgiftsfri tandvård för unga vuxna, jämfört med övriga landet, påminner situationen om ett naturligt experiment. Med uppgifter från Västra Götalandsregionen och uppgifter från landsting som inte har haft förhöjd åldersgräns för avgiftsfri tandvård finns mycket goda förutsättningar för att utvärdera effekten av satsningen på avgiftsfri tandvård för unga vuxna.

Granskningen är egeninitierad. Rapport planeras till april 2021.

5 Förmåner till personer med funktionsnedsättning

Förmåner till personer med funktionsnedsättning omfattar merkostnadsersättning, omvårdnadsbidrag, assistansersättning och bilstöd.

Timschablonen inom assistansersättningen

ISF har fått i uppdrag av regeringen att kartlägga och analysera timschablonen inom assistansersättningen.

ISF ska kartlägga hur timschablonen används för lönekostnader och andra kostnader, till exempel arbetsledning, kompetensutveckling, arbetsmiljö och rådgivning. Av kartläggningen ska det framgå i vilken utsträckning som subventionerade anställningar används inom personlig assistans.

ISF ska vidare sammanställa och analysera underlag som bedöms relevanta för en långsiktig och stabil uppräkningsnivå inom assistansersättningen.

Uppdraget ska redovisas senast den 15 december 2021.

Utvärdering av reformen om reformerade stöd till personer med funktionsnedsättning

ISF har fått i uppdrag av regeringen att utvärdera reformen om reformerade stöd till personer med funktionsnedsättning.

ISF ska i analysen studera reformens effekter för berörda kvinnor respektive män på till exempel ersättningsnivåer samt regelverkens tydlighet och transparens. ISF ska analysera reformens utfall i relation till lagstiftarens intention. Analysen ska också belysa

Försäkringskassans handläggning av merkostnadsersättning och omvårdnadsbidrag och då jämföra med handläggningen av handikappersättning och vårdbidrag.

ISF ska även analysera avslagen i handläggningen av de nya förmånerna när det gäller beslut om avslag, med särskilt fokus på den höga andelen avslag i ärenden om merkostnadsersättning för barn. Analysen ska här ta hänsyn till både regelverkets konstruktion och Försäkringskassans tillämpning.

Uppdraget ska redovisas vid tre tillfällen. En delredovisning ska lämnas senast den 5 februari 2021. Denna delredovisning ska omfatta en initial analys av ärenden där Försäkringskassans bedömning av omvårdnadsbehovet skiljer sig mellan vårdbidrag och omvårdnadsbidrag. Uppdraget ska slutredovisas senast den 30 november 2021 när det gäller omvårdnadsbidrag och den 30 september 2022 när det gäller merkostnadsersättning.

6 Ohälsorelaterade förmåner

Ohälsorelaterade förmåner omfattar sjukpenning, rehabiliteringsersättning, sjukersättning, aktivitetsersättning, arbetsskadeersättning, smittbärarsättning, närståendepenning och bostadstillägg vid sjukersättning eller aktivitetsersättning.

Hur går det för unga som får avslag på ansökan om aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga?

ISF ska granska vad som händer med de unga personer som vid prövning av aktivitetsersättning från Försäkringskassan får avslag på sin ansökan på grund av att de inte bedöms ha nedsatt arbetsförmåga.

Aktivitetsersättning som är särskilt avsedd för unga personer med funktionsnedsättning kan antingen ges för förlängd skolgång eller för nedsatt arbetsförmåga.

Det är troligt att många av de unga personer som söker aktivitetsersättning och får avslag på grund av att de inte har nedsatt arbetsförmåga är en heterogen men svag grupp på arbetsmarknaden, som behöver olika typer av stöd eller hjälp. Det är därför viktigt att undersöka hur deras förmåga till egen försörjning eller behov av stöd ser ut, särskilt under de år som sammanfaller med att tillämpningen av försäkringen förändrades.

Det övergripande syftet med projektet är att ta fram mer kunskap om vad som händer med unga personers förmåga till egen försörjning när de har fått avslag på sin ansökan om aktivitetsersättning för nedsatt arbetsförmåga.

Granskningen är egeninitierad. Rapport planeras till mars 2021.

Styrning och implementering av momentet särskild utredning i handläggningen av sjukpenningärenden

ISF ska granska styrningen och implementeringen av handläggningsmomentet särskild utredning i sjukpenningärenden. Syftet är att kartlägga Försäkringskassans interna styrning och implementering av särskild utredning i sjukpenningärenden, under perioden från det att Försäkringskassan fick regeringsuppdraget i november 2015 till och med hösten 2019.

I november 2015 gav regeringen Försäkringskassan i uppdrag att införa en kontrollstation i sjukpenningärenden äldre än 365 dagar, med syfte att säkerställa en aktiv handläggning som ger långtidssjuk-skrivna möjlighet att komma tillbaka till arbetslivet och förhindrar omotiverat långa sjukperioder. Regeringsuppdraget ledde till att Försäkringskassan utvecklade *särskild utredning*, ett handläggningsmoment i sjukpenningärenden. Både Riksrevisionen och Försäkringskassan har påpekat att det finns vissa problem i tillämpningen av särskild utredning, bland annat att detta handläggningsmoment har utförts endast i ett fåtal fall. Försäkringskassan har också över tid förändrat beskrivningen av ändamålet med handläggningsmomentet, något som har skett parallellt med att regeringen har förändrat sin beskrivning av Försäkringskassans uppdrag inom området.

Styrningen och implementeringen av handläggningsmomentet särskild utredning är intressant att studera både för att förstå varför Försäkringskassan inte har utfört momentet i fler ärenden, och för att förstå styrningen av Försäkringskassan ur ett större perspektiv. Försäkringskassans uppdrag – att införa en kontrollstation i sjukpenningärenden äldre än 365 dagar – är avgränsat och rör handläggningen, vilket gör det lätt att följa uppdraget för att synliggöra hela styrnings- och implementeringskedjan. Försäkringskassans uppdrag har inte heller förändrats, men det har den politiska inriktningen för sjukförsäkringen. Därför är det också möjligt att studera hur förändringarna i den övergripande inriktningen för politiken har påverkat olika delar av styrningen inom Försäkringskassan. Dessutom är en studie av detta intressant eftersom den belyser ett fall där regeringen på en relativt detaljerad nivå, genom ett särskilt uppdrag, styr hur Försäkringskassan ska hantera sin handläggningsprocess.

Granskningen är egeninitierad. Rapport planeras till april 2021.

Den bortre tidsgränsen i sjukförsäkringen

ISF ska analysera den bortre tidsgränsen i sjukförsäkringen. Den bortre tidsgränsen infördes av regeringen 2008 och innebar att det fanns en gräns för antalet dagar med sjukpenning. Gränsen gick vid ungefär två och ett halvt år, noga räknat 914 dagar.

Den bortre tidsgränsen i sjukförsäkringen togs bort den 1 februari 2016. Regeringen menar att syftet med sjukförsäkringen är att den som drabbas av sjukdom och till följd av denna inte kan försörja sig genom förvärvsarbete ska ha ett ekonomiskt skydd.

Det är möjligt att en bortre tidsgräns kan komma att införas igen, till exempel om kostnaderna för socialförsäkringen skulle börja öka dramatiskt. Därför är det viktigt att undersöka vilken av de två situationerna – med eller utan en bortre tidsgräns – som leder till bäst utfall för den enskilda personen och för samhället i stort. Även om omkring hälften av de så kallade utförsäkrade återgick till sjukpenning var det en del som kom i arbete eller studier under den period det fanns en bortre tidsgräns. Det visar att det finns personer med långa sjukfall som har en arbetsförmåga, som eventuellt inte längre utnyttjas. Det kan alltså finnas samhällsekonomiska vinster med en bortre tidsgräns.

Det har snart gått fyra år sedan den bortre tidsgränsen i sjukförsäkringen togs bort och det finns anledning att undersöka hur utfallen för gruppen med långa sjukfall ser ut efter regelförändringen 2016 i jämförelse med en grupp som nådde tidsgränsen före februari 2016 och som därför omfattades av tidsgränsen.

Granskningen är egeninitierad. Rapport planeras till september 2021.

Förstärkt rehabilitering för återgång i arbete

ISF har fått i uppdrag av regeringen att följa upp och utvärdera reformen om förstärkt rehabilitering för återgång i arbete.

Reformen trädde i kraft den 1 juli 2018 och innebär bland annat att arbetsgivare är skyldiga enligt lag att upprätta en plan för återgång i

arbete för arbetstagare som kan antas ha en nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom under minst 60 dagar. Planen ska upprättas senast när arbetsförmågan har varit nedsatt under 30 dagar. En plan för återgång i arbete behöver inte upprättas om det med hänsyn till den försäkrades hälsotillstånd klart framgår att arbetstagaren inte kan återgå i arbete. Arbetsgivaren ska fortlöpande se till att planen följs och vid behov se till att den ändras.

Reformen innebär också en förändring av bidraget till arbetsgivare för köp av arbetsplatsinriktat rehabiliteringsstöd för återgång i arbete. Bidraget omfattade tidigare ekonomiskt stöd för utredande insatser för att förebygga sjukfall, men har nu utvidgats till att också omfatta planering, genomförande och uppföljning av sådana insatser. Bidragsbeloppet har höjts från 7 000 kronor till 10 000 kronor per arbetstagare och kalenderår och begränsas till sammantaget 200 000 kronor per arbetsgivare och kalenderår.

Reformen medför också förändringar för Försäkringskassan och Arbetsmiljöverket. Försäkringskassan kan begära att arbetsgivaren i ett ärende ska lämna sin plan för återgång i arbete till myndigheten. Försäkringskassan har nu även, inom ramen för sitt tillsynsansvar, ansvar för att följa upp de planer som myndigheten inhämtar från arbetsgivare. Om inhämtade planer eller åtgärder inte har genomförts eller om planerna är uppenbart kvalitetsmässigt undermåliga ingår det i myndighetens ansvar att anmäla detta till Arbetsmiljöverket.

Arbetsmiljöverket kan i sin tur utifrån dessa anmälningar bedöma behovet av inspektioner och eventuella sanktioner med stöd av det arbetsmiljörättsliga regelverket. Den konkreta utformningen av rutiner för detta ska Försäkringskassan och Arbetsmiljöverket komma överens om.

Det övergripande syftet är att följa upp och utvärdera reformen om förstärkt rehabilitering för återgång i arbetet. Ett delsyfte är att följa upp och utvärdera om arbetsgivare, Försäkringskassan och Arbetsmiljöverket efterlever reformen. Ett andra delsyfte är att följa upp och utvärdera om reformen har gjort det möjligt för fler individer att återgå i arbete tidigare.

Uppdraget ska redovisas vid två tillfällen. En delredovisning har lämnats i november 2020. Uppdragets ska slutredovisas senast den 30 november 2021.

7 Pensioner och pensionsrelaterade förmåner

Området omfattar huvudsakligen inkomstgrundad ålderspension, garantipension, äldreomsorgsstöd, efterlevandeförmåner och bostadstillägg till pensionärer.

Förstudie om löneväxling

ISF har fått i uppdrag av regeringen att genomföra en förstudie i syfte att undersöka möjligheterna att hämta in data och statistik om förekomsten av löneväxling till tjänstepension. Förstudiens resultat ska användas för att bedöma möjligheten att genomföra en fördjupad studie för att analysera effekter av löneväxling till tjänstepension utifrån ett jämlikhets- och jämställdhetsperspektiv.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2021.

Möjligheter att gå i pension tidigt – en internationell jämförelse

ISF har fått i uppdrag av regeringen att sammanställa en komparativ analys av tidig pensionering.

ISF ska sammanställa en jämförande översikt över på vilka sätt det finns möjlighet i andra jämförbara länder att kunna gå i tidig pension. Vidare ska ISF jämföra vilka effekter och drivkrafter som uppstår i de olika systemen. Slutligen ska ISF välja ut några exempel och analysera dess effekter samt även analysera dem i relation till det svenska systemet.

Uppdraget ska redovisas senast den 30 juni 2021.

Pensionskunskap och arbetsmarknadsanknytning som förälder

ISF ska analysera om det finns könsskillnader i kunskapen om hur pensionskapital byggs upp och om pensionssystemet i allmänhet, och om det finns könsskillnader i kunskapen om de mellan könen utjämnande delarna av pensionssystemet. En fördjupad analys görs av sambandet mellan könsskillnader i pensionskunskaper och könsskillnader i arbetsmarknadsanknytning som förälder.

Rapporten kommer att belysa:

- 1) vilka könsskillnader det finns i kunskapen om pensioner (både den allmänna pensionen och tjänstepensionerna), samt könsskillnader i attityder till pensionen och pensionsuppbyggande
- 2) om det finns ett samband mellan lägre arbetsmarknadsanknytning som förälder och kunskaper om, samt attityder till, pensioner och pensionssystemet
- 3) vilka könsskillnader det finns i kunskap och val inom de delar av pensionssystemet som fungerar utjämnande mellan könen.

Rapporten bygger på ett unikt gemensamt projekt mellan IFAU, Uppsala universitet och ISF. I projektet har ett omfattande enkätmaterial tagits fram kring pensionskunskaper. Svaren i enkäten har sedan matchats med registerdata om bland annat respondenternas socioekonomiska bakgrund och föräldrapenninguttag.

Granskningen är egeninitierad. Rapport planeras till december 2021.

8 Sammanställning

Tabellen nedan sammanställer samtliga granskningar inom olika förmånsområden indelade i kategorierna rättssäkerhet och effektivitet. Effektivitetsaspekten har delats upp i underkategorierna administrativ effektivitet och samhällseffekter. Eftersom en granskning kan innehålla både rättssäkerhets- och effektivitetsaspekter kan granskningar placeras in i flera kategorier.

	<i>Rättssäkerhet</i>		<i>Effektivitet</i>	
			<i>Administrativ effektivitet</i>	<i>Samhällseffekter</i>
<i>Övergripande granskningar</i>				
I vilken utsträckning nyttjar unga som inte har fullständiga betyg från grundskolan och unga som varken arbetar eller studerar olika förmåner från socialförsäringen?				X
Försäkringskassans tillämpning av utredningsskyldigheten	X		X	X
Ökad kunskap om efterlevandestöd och andra socialförsäkringsförmåner när barn är placerade	X			X
Utvärdering av samordningsförbundens verksamhet				X

Sammanställning

	Rättssäkerhet		Effektivitet	
			Administrativ effektivitet	Samhälls- effekter
Utvecklingen av socialförsäkringsförmånerna och dess effekt på hushållens och individers inkomst				X
Jämställdhetsintegrering	X		X	X
Agenda 2030	X		X	X
<i>Förmåner till barn och familjer</i>				
Hur stor är gruppen pappor som inte använder föräldraförsäkringen, och vilka är de?				X
Uppföljning av reform inom bostadsbidrag och underhållsstöd för barn som bor växelvis				X
<i>Tandvårdsförmåner</i>				
Avgiftsfri tandvård till unga vuxna				X
<i>Förmåner till personer med funktionsnedsättning</i>				
Timschablonen inom assistansersättningen			X	X
Reformen om reformerade stöd till personer med funktionsnedsättning	X		X	X
<i>Ohälsorelaterade förmåner</i>				
Hur går det för unga som får avslag på ansökan om aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga?				X

	<i>Rättssäkerhet</i>	<i>Effektivitet</i>	
		<i>Administrativ effektivitet</i>	<i>Samhälls- effekter</i>
Styrning och implementering av momentet särskild utredning i handläggningen av sjukpenningärenden	X	X	
Den bortre tidsgränsen i sjukförsäkringen			X
Förstärkt rehabilitering för återgång i arbete		X	X
<i>Pensioner och pensionsrelaterade förmåner</i>			
Förstudie om löneväxling			X
Möjligheter att gå i pension tidigt – en internationell jämförelse			X
Pensionskunskap och arbetsmarknadsanknytning som förälder			X

